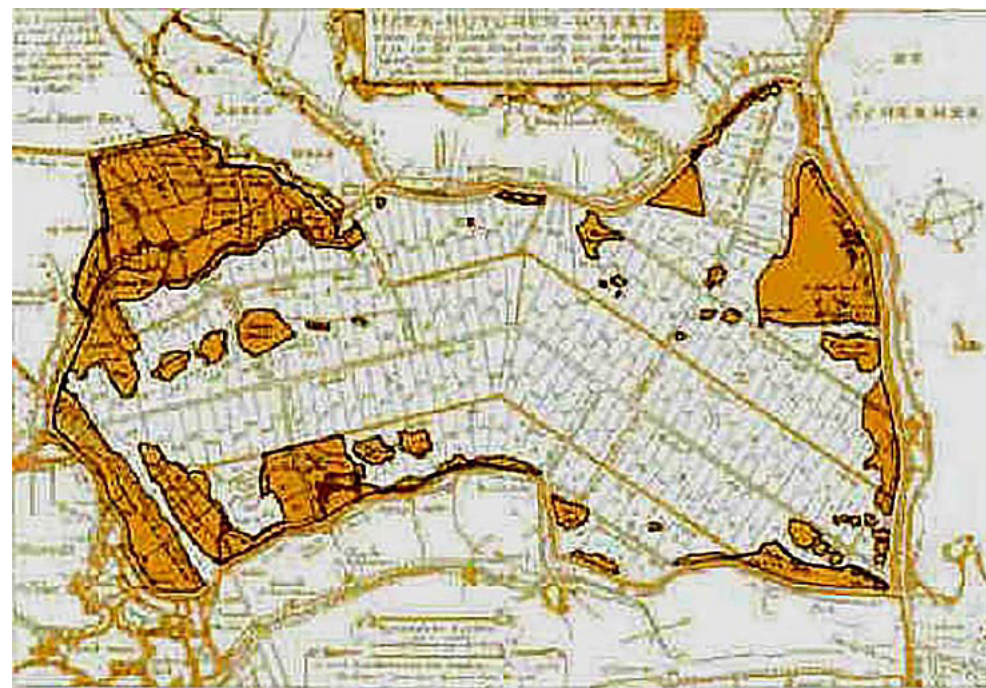
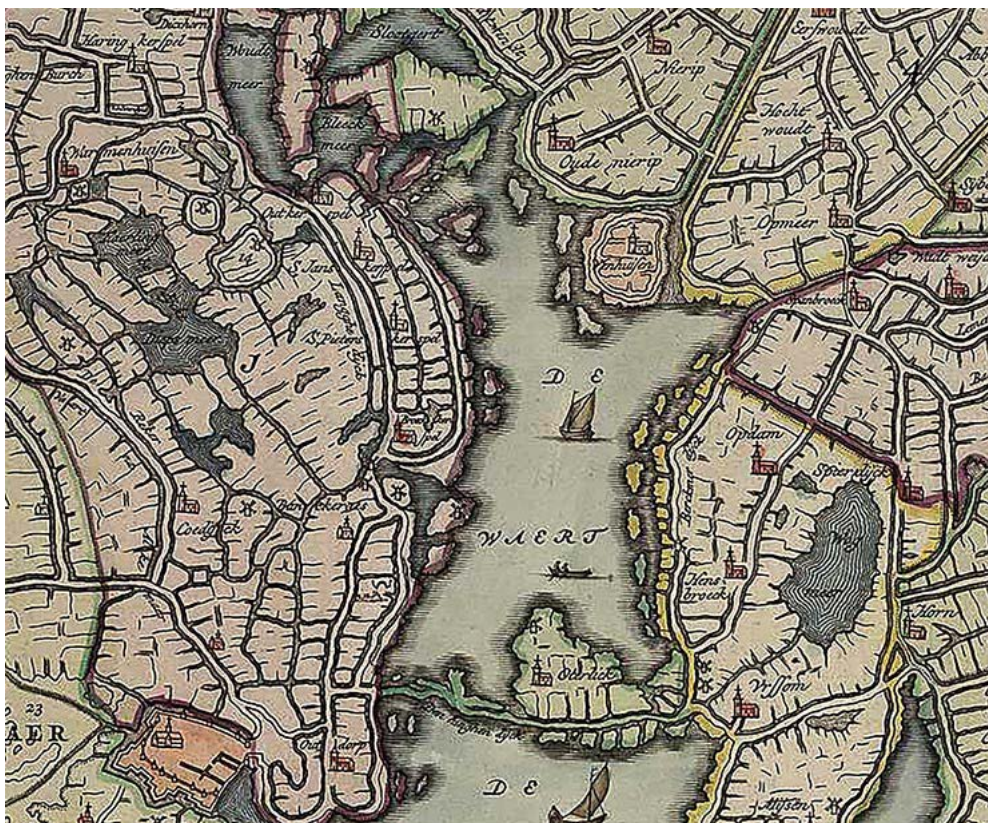

de Heerhugowaard

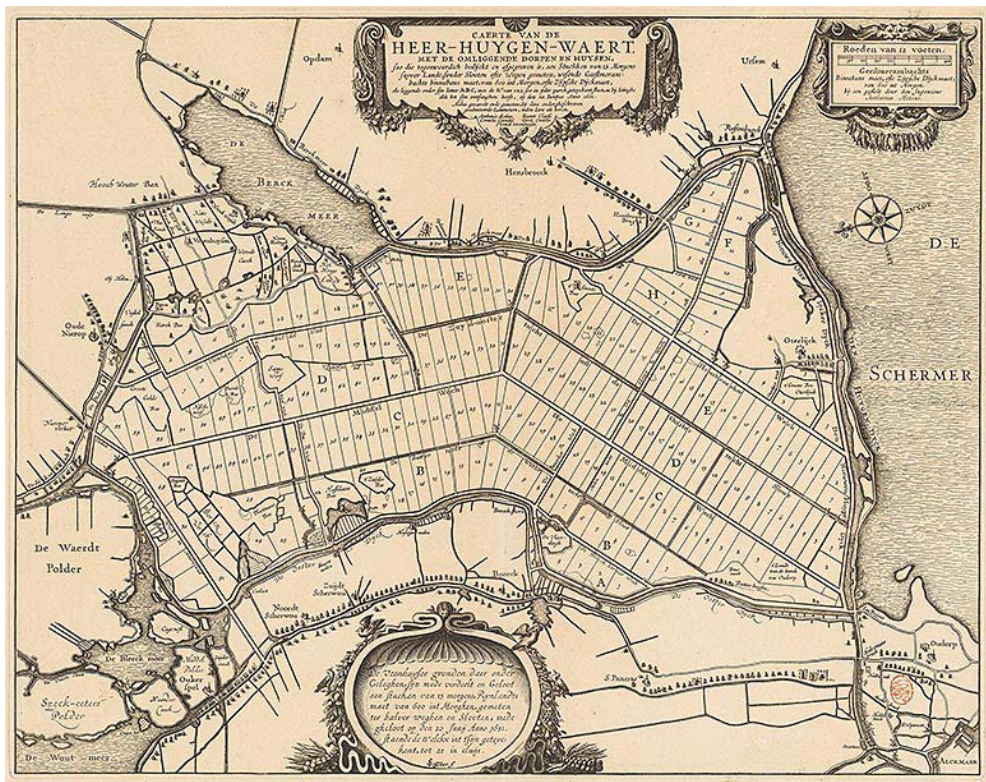

De geologische gesteldheid van de Heerhugowaard wijkt af van die van de overige droogmakingen in Noord-Holland. Hier is geen sprake van inklinkende veenpakketten maar is door invloed van de getijdenstromingen veel klei en zand (pikklei) afgezet. In 1248 vond een stormvloed plaats, die in het noord-westen door de Westfriese Omringdijk brak en van de Heerhugowaard een merengebied maakte. Het ontstane landschap week sterk af van de andere Noord-Hollandse meren; er ontstond een gebied van moerassen, rietlanden en volop in gebruik zijnde eilandjes. Bij de bedijking is veel van dat land binnengedijkt zoals

uit het hierboven afgebeeld kaartje blijkt (met het Noorden links, zie kompasroos). Het octrooi werd 4 april 1625 verleend aan Floris van Teylingen en Nanning van Foreest, beiden bestuurders van Alkmaar. De droogmaking was een puur particuliere en zakelijke aangelegenheid en het verkrijgen van het octrooi was geen gemakkelijke zaak. De tegenwerking van Hoorn bij alle Alkmaarse initiatieven is bij meerdere ondernemingen spreekwoordelijk geworden, hetgeen omgekeerd in dezelfde mate gold. Maar het kanaal van de nieuwe ringvaart naar Hoorn dat deze stad wilde kwam er toch niet!

- ▲ Kaartje van de drooggemaakte Heerhugowaard met in geel het binnengedijkte land dat al die tijd al droog was
- ◀ Fragment uit de kaart van Joost Jansz Beeldsnijder uit 1571 met de Waert zoals die na de stormen van 1248 en '50 ontstaan was; let er op dat de Huyghendijk toen reeds bestond als scheiding met de Schermer

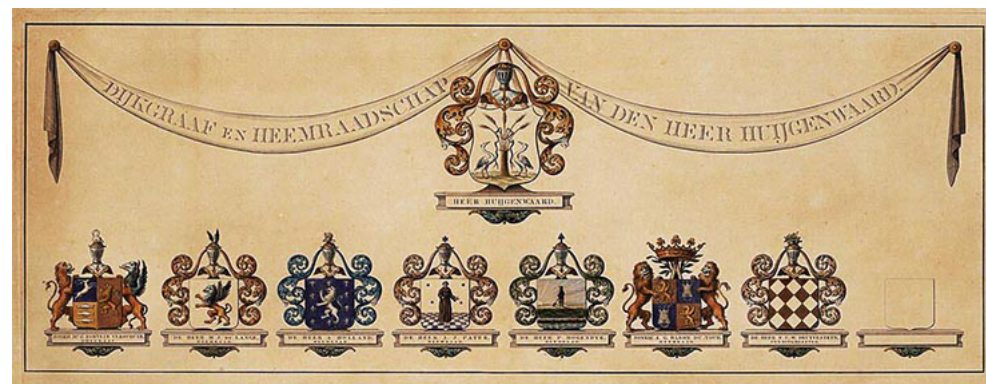
De voor het waterverkeer naar Hoorn belangrijke sluis bij Rustenburg werd zelfs willens en wetens onder de maat gehouden. Wel werden de bedijkers verplicht een kostbare sluis te bouwen in de Nieuwendam aan het Wijkerveer. Dit was opgelegd door Uitwaterende Sluizen, die verantwoordelijk werden voor de afvoer van het uitgepompte water. Ook moest er overeenstemming komen met de gebruikers van het vele binnengedijkte land, de zogenaamde 'druiplanden'. Het grootste gebied hierbij was Oterleek, een der laatste stukken redelijk beveiligd land aan de Huigendijk, de natuurlijke be-

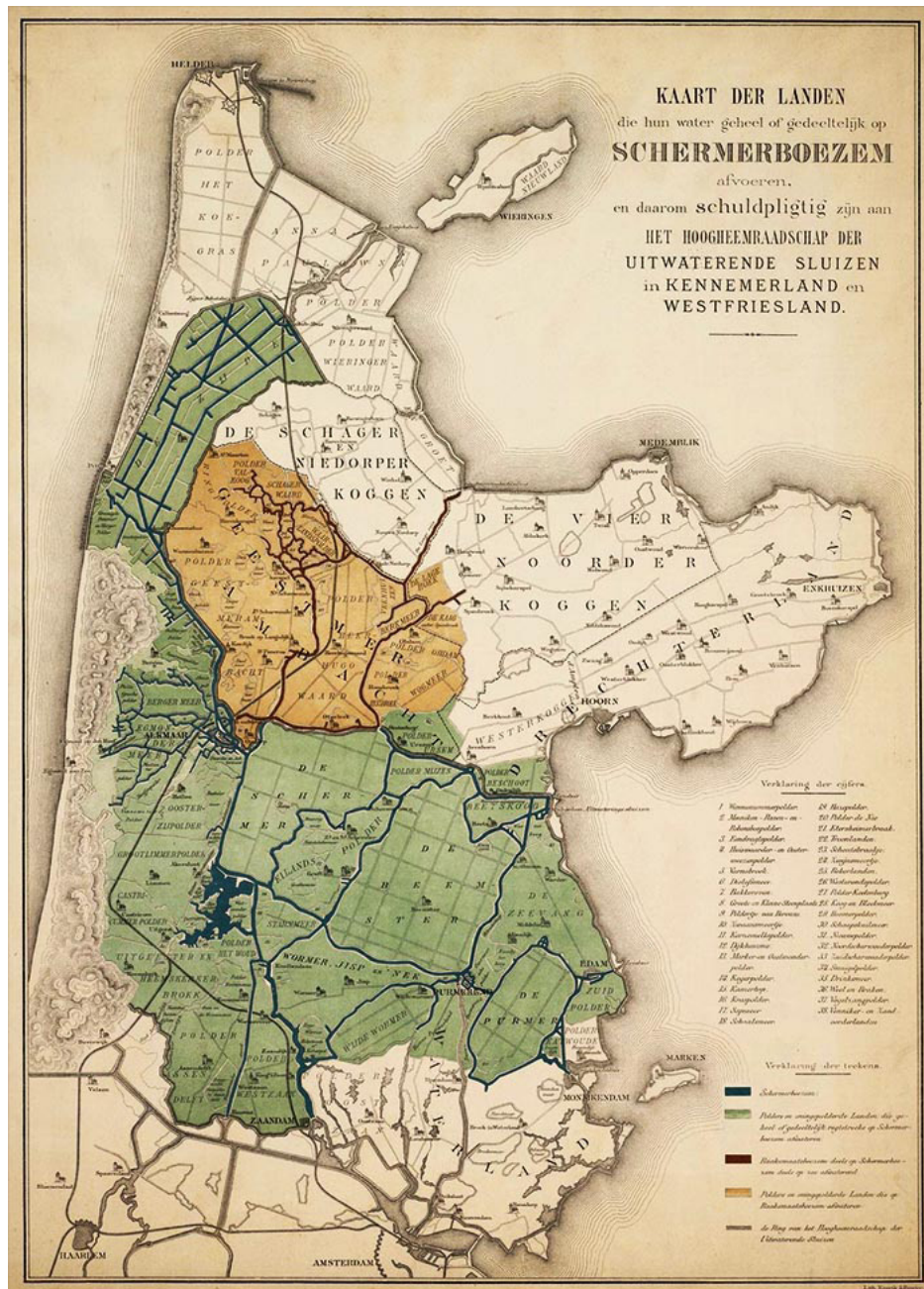
- ▲ Kavelkaart van de Heerhugowaard; noord is ook hier links
- De wapens van de dijkgraven der Heerhugowaard

scherming tegen het watergevaar vanuit het zuiden, de Schermeer. Vele kleine zaken werden tijdens het werk nog geregeld, dijken werden verlegd (bij Langereis) en Veenhuizen werd in 1632 alsnog 'buitengedijkt' terwijl de ringsloot er al omheen gegraven was.

Op pag.3 een kaart van 1881 met de bijzondere situatie voor de Heerhugowaard geïllustreerd. De HHWaard ligt binnen de Westfrieze Omringdijk en valt binnen de Raaksmatsoezem (geel). Die loosde zijn water naar het noorden, langs de Zijpe, maar door dichtslibben vanaf de 13e/14e eeuw ging dat over op de Schermerboezem (groen). Dat leverde een eeuwenlange strijd op met de graven van Holland, die zelf al genoeg problemen hadden de boel droog te houden. De Habsburgse landheren (Karel V en daarna Filips II) grepen in en sinds 1544 is de afwatering geregeld. Deze ingreep betekende de start van de beide Heemraadschappen die nu nog bestaan.

Het was een moeilijke start en de teleurstellingen waren groot in de beginperiode, zeker voor de geldschietters. Er was al wel veel geleerd van eerdere droogmakingen maar de problemen met de Heerhugowaard waren toch weer van een heel andere aard, zodat er ook nu weer veel 'met vallen en opstaan' opgelost moest worden. De bodem bleek bovendien niet erg vruchtbaar wat de exploitatie erg

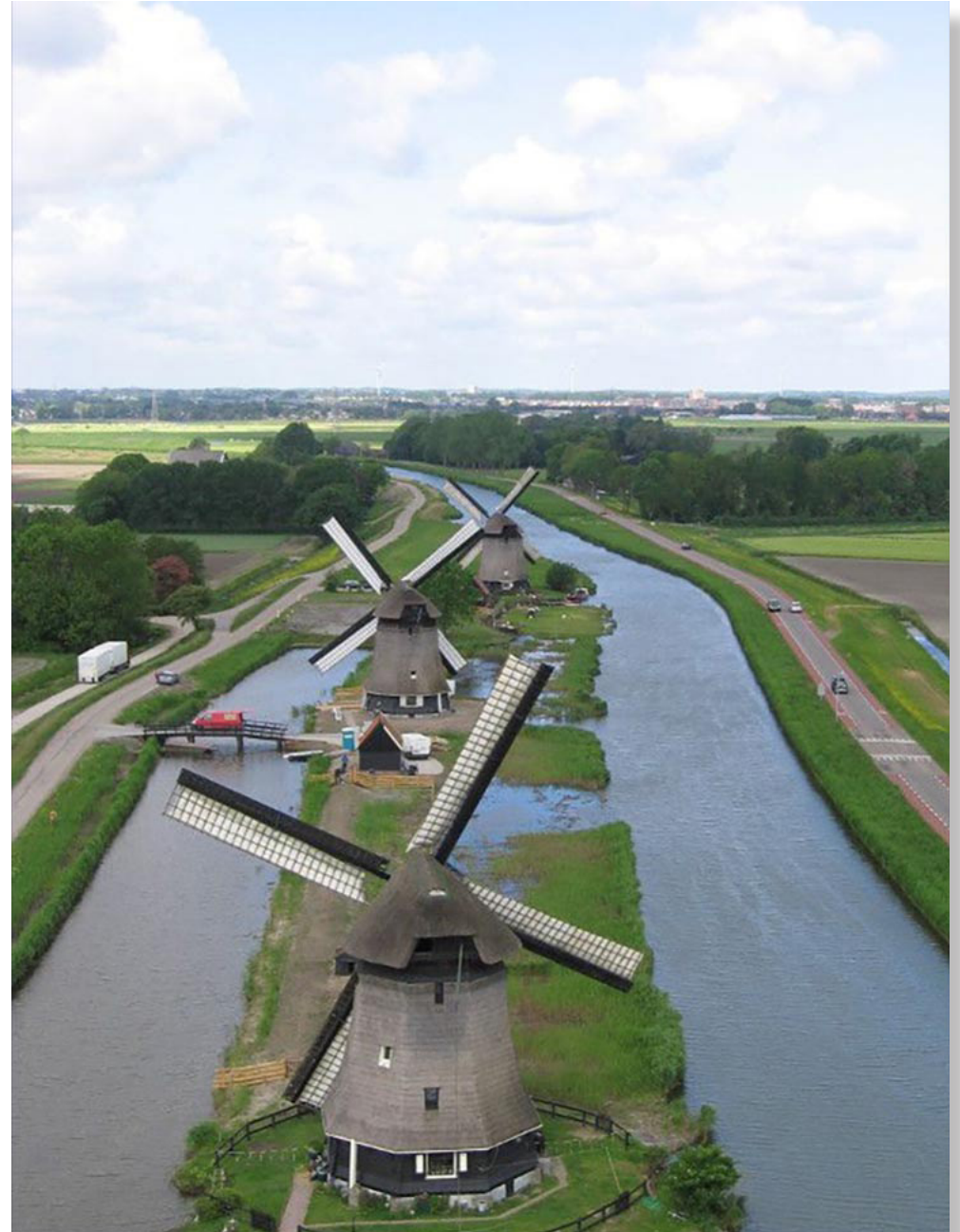
moelijk en nauwelijks winstgevend maakte. Met de plannen om de Waard droog te malen vrezden de inwoners van Geestmerambacht een overbelasting van de Raaksmaatsboezem met als gevolg: overstrooming van hun gebied. Om dit risico te beperken worden er in 1627 op de Huigendijk bij Rustenburg vier strijkmolens gebouwd, die het water uit de Raaksmaatsboezem naar de hoger gelegen Schermerboezem malen. Dat blijkt niet voldoende te zijn. In die jaren erna komen er nog tien molens bij; zes bij de Nieuwe Vaart naar Alkmaar en vier bij Oudorp. Nadat de polder in 1631 droog viel moest die ook droog gehouden worden. Daartoe stonden er bijvoorbeeld in 1635 47 molens in totaal, waar-

- ▲ De strijkmolens, hier bij Oudorp, die water van de Heerhugowaard op de Schermerboezem uitsloegen
- ◀ Kaart van Noord-Holland met in groen aangegeven de Schermerboezem waar veel droogmakeijen hun water op uitsloegen; in geel de Raaksmaatsboezem met onderaan een uitloper naar Oudorp bij Alkmaar

van er in 1910 nog maar 11 over waren. In 1874 begon de bouw van het eerste stoomgemaal (aan de Oostertocht, in werking 1877, 120 pk, 150m³ p/min). De eerder genoemde 11 molens bleven stand-by tot in de 30-er jaren van de 20e eeuw. Nadat het gemaal geelektrificeerd was, werd het stoomgemaal omgebouwd tot Poldermuseum. Van de 11 actieve poldermolens zijn er nu nog 7 over. Een mooi plaatje leveren de drie van Rustenburg op. Deze zgn. strijkmolens be-maalden vroeger de Raaksmatsboezem en sloegen dat water uit op de Schermerboezem.

- ▲ Stoomgemaal voor de Heerhugowaard aan de Oostertocht
- De strijkmolens bij Rustenburg staan werkeloos mooi te wezen

Het Westfries Kanalenplan

Met de invoering van stoombemaling verbeterde de beheersbaarheid van het waterniveau in de Heerhugowaard en in Geestmerambacht. De nekslag voor de strijkmolens vormde de uitvoering van het Westfries Kanalenplan in 1941. Ter bevordering van de doorgaande scheepvaart werd een deel van de Raaksmatsboezem met die van de Schermerboezem ‘gemeen gelegd’. Dat wil zeggen dat beide boezemwateren hetzelfde niveau kregen, waardoor de strijkmolens hun functie verloren. Door het Westfries kanalenplan, waaronder de aanleg van het kanaal Omval-Kolhorn dat het Noordhollandskanaal verbond met het Kolhornerdiep vlak bij Kolhorn, verdween de Zeswielensluis.

Hoe zit dat nou met Heer Hugo?

De Grote Waard of Zuiderwaard of kortweg de Waert heette na de drooglegging Huigenwaard naar de strook land die het meer in het zuiden scheidde van de Schermeer, de Huigendijk zoals die nu nog heet. In het octrooi is echter al sprake van de Heer-Huyge-Waert in navolging van de vermelding in een bevelboek uit 1402 van het Hof van Holland waarin sprake is van de Heer Hugendijk. Huigen is in die tijd een niet ongebruikelijke voornaam en dat een plaatselijke “Heer” zijn (voor)naam aan die dijk verbonden zag is ook niet ondenkbaar. Vlakbij vindt u ook de Walingsdijk, Lambertschaag, Dirk Tamissloot, Sybekarspel, Dirkshorn. Dat deze Heer Hugo de baljuw van het Hoogwouder of Oterleker ambacht, Huig van Assendelft zou zijn is speculatie, net als alle andere Noord-Hollandse Hugo's die in de loop der eeuwen de revue passeerden. Pas in de Franse tijd kwam de naam Heerhugowaard algemeen in gebruik en zo heet ook de na 1960 explosief groeiende gemeente in de polder.

Meer weten?

De Heerhugowaard, J.J.Schilstra, Stichting ‘Den Huygen Dyck’ 1981, ISBN 90-70353-02-4

◀ *Het kanaal Omval-Kolhorn, ooit ten dienste van de scheepvaart aangelegd omdat de wegen in West-Friesland zo slecht waren*

Heerhugowaard (tegenwoordig onderdeel van de gemeente Dijk en Waard) fungeerde vanaf de jaren zestig als een officiële overloopgemeente voor Amsterdam. Dat had een snelle groei tot gevolg dat het oorspronkelijk agrarische karakter met kleine kernen veranderde in een stedelijke agglomeratie. Voor de 10.000-den forensen moesten in sneltreinvaart woonwijken uit de grond gestampt worden met een ‘valse start’ tot gevolg. Heerhugowaard kreeg een spoorverbinding met de Randstad met een station dat voor de NS de moeite waard bleek om een stophalte van te maken. Tegenwoordig wil men de term ‘overloopgemeente’ niet meer horen, omdat de stad een eigen sterke identiteit en uitgebreide voorzieningen heeft. De nadruk ligt inmiddels op ‘groene woonomgeving’ en bijgaande foto’s laten zien waartoe dat heeft geleid. De Stad van de Zon is de eerste CO₂-neutrale wijk in Nederland waarin bovendien veel aandacht aan het

- ▲ Grootsteeds allure rond het treinstation van Heerhugowaard
- ▼ Het Poldermuseum in het voormalige stoomgemaal van de Heerhugowaard
- De Stad van de Zon, het paradepaardje van de stad

wijkwater werd besteed. Het grote aandeel wijkwater in de Stad van de Zon (circa 33%) dient als waterberging en voor recreatie.

